

EMINESCU ȘI CONTEMPORANII SĂI FOCȘĂENI

Dumitru Huțanu

Mărturiile de mai jos, care încearcă să puncteze întâlnirea marelui nostru poet cu Focșanii, prin focșăneni, o întâlnire pe orbita spiritualității, cu reflexe în acțiunea directă, implicită în viața poetului și-n recepționarea valorii și personalității sale de contemporani, sunt, credem, mult mai semnificative decât o trecere (neatestată documentar dar posibilă) a sa prin localitate, însoțind trupa de teatru a lui Pascaly.

O cercetare mai atentă a presei timpului ne-a oferit suficiente mărturii în acest sens. Din economie de spațiu, ne vom referi la acelea legate de ultimii ani de viață ai poetului, detașând un fapt petrecut la aniversarea primului an de la trecerea sa în neființă.

În 1887-1888, bolnav fiind, Eminescu se retrăgea la Botoșani, cu plecări sporadice, fortuite, în București; existența sa materială devenise o problemă.

Deși refractar colectelor publice, impasibil prin Harieta, poetul le-a acceptat cu amărăciune¹. Cei dintâi care au simțit nevoia săvârșirii unui asemenea gest au fost tinerii. Gestul elevilor și studenților din Botoșani, Iași și București era de apreciat nu atât pentru valoarea pecuniară ci, îndeosebi, prin semnificații.

Printre listele de subscriere se numărau și acelea trimise de elevii Liceului Național din Iași: „S-au primit de la dl. Petre Liciu², elev la Liceul Național din Iași, 3 liste cu nr.31,35 și 38, toate în sumă de 40fr”³.

Cu siguranță, cum Petre Liciu era coleg de clasă cu concetățeanul său Gh. Longinescu⁴ și cu Nicolae Iorga, listele inserau și contribuțiile bănești ale acestora.

Este cunoscut faptul că, în multe orașe ale țării, tinerii, oamenii de teatru, studenții au inițiat o serie de conferințe, spectacole ș.a., iar fondurile rezultate erau trimise poetului la Botoșani sau București.

Asemenea gesturi, care onorau semnatarii și demonstau inexplicabila neputință a societății de-a griji de soarta omului care dădea chintesența spiritualității românești, s-au petrecut și la Focșani sau au fost săvârșite de focșăneni.

Ziarul „Adevărul”, care apărea în localitate, își anunța cititorii, în articolul de fond „O conferință pentru Eminescu”, că „luni, 4 ianuarie, ora 8 seara, în teatru, dl. Nicolai N. Săvescu va ține o conferință a cărui profit este destinat poetului Eminescu”,

¹ G.Călinescu - *Viața lui Eminescu*, Editura pentru literatură, 1964, p.327 și urm.

² Marele actor român, născut în Focșani.

³ „Liberalul”, 6 iunie 1887, Botoșani.

⁴ Marele savant și profesor universitar, fiu al orașului Focșani. Clasica fotografie a poetului, cumpărată de tânărul Longinescu în 1890, își avea locul convenit pe biroul savantului de mai târziu, cum îmi relatau, prin 1975, urmașii acestuia.

amintind, totodată, că s-a mai ținut în Focșani o asemenea conferință, cu același scop, în care „s-au arătat meritele acestui poet” și că ziarul a mai publicat un „articol amănunțit în care cercam a zugrăvi pe Eminescu”⁵. Erau inițiativele aceluiași N.N.Săveanu, focșănean, absolvent al Facultății de Litere din București în vara anului 1889, ceea ce explică cu limpeziciune resorturile adânci, sentimentale și spirituale ale gesturilor sale.

Conferința, ce urma a se ține, prilejua autorului articolului referirea la cuvântarea ținută de Al. Vlahuță la Ateneul din București⁶, la articolul lui Titu Maiorescu din „Convorbiri literare”- „Poeți și critici”. Subliniind locul lui Eminescu în literatura română și plecând de la paralelismul Eminescu - Alecsandri, autorul întărește cele spuse de Vlahuță și Maiorescu, făcând o amplă comparație cu Leopardi și V. Hugo.

Pentru mai multă claritate și pentru bogăția de idei și sentimente conținute, redăm mai pe larg articolul.

„Cu prilejul acesta, scrie autorul (cu siguranță N.N.Săveanu, articolul fiind nesemnlat), ne amintim de conferința ținută la Ateneul din București, în care dl. Vlahuță se cerca să facă un paralelism între Eminescu și Alecsandri și, nu după multă vreme, dl. Maiorescu a scris în „Convorbiri literare” un articol „Poeți și critici” în care zice: „Cine este mai mare poet, Eminescu sau Alecsandri?”

Să limpezim chestiunea printr-o paralelă din două literaturi străine: de la Leopardi avem numai 34 de poezii, toate sunt admirabile. De la V. Hugo avem sute de poezii, și drame și romane, unele sunt contestabile. Cine este mai mare poet, Leopardi sau V. Hugo?

Dacă este vorba numai de poezia lirică, și încă înăluntru poeziei lirice, numai de exprimarea cea mai frumoasă a unei adânci melancolii în mijlocul aspirării spre ideal și totodată a celei mai amare satire, Leopardi este neajuns și stă deasupra lui V. Hugo”.

Și conchide: „Dacă din cele 60 de poezii ale lui Eminescu, în adâncă lor melancolie, și în amărăciunea lor satirică, am lua pe cele mai bune și le-am pune cu sutele de poezii lirice ale lui Alecsandri în eleganța lor străvezie și în simplitatea lor gingașă, discuția ar fi cu putință”.

Este, poate, prima apropiere făcută între Leopardi și Eminescu în exegeza operei poetului.

Justificând scopul conferinței, autorul articolului continua: „Când, deci, un critic distins ca dl. Maiorescu vine și ne spune că poți discuta întru ce privește poezia lirică dacă Eminescu e sau nu mai mare poet decât Alecsandri, pricepe fiecare că un asemenea om merită cel puțin să aibă cu ce să-și ducă viața de azi pe mâine. Și când știm sigur că el în aceste momente este bolnav în Botoșani și are nevoie de bani spre a-și căuta de sănătate, socotim că nimeni nu va desaproba o conferință a cărei produs e merit să i se trimeată lui”.

În final, autorul face apel către focșăneni: „Facem, deci, un apel călduros la toți câți înțeleg de câtă însemnătate e literatura pentru națiune și-i rugăm să vină în ajutorul unui poet atât de distins ca Eminescu și care în viața lui a avut atât de suferit”⁸.

⁵ „Adevărul”, Focșani, anul al V-lea, nr. 2, duminică, 2 ian. 1888.

⁶ V.Râpeanu - Vlahuță și epoca sa, 1966, p.63 și urm.

⁷ *Ibidem*

⁸ „Adevărul”, Focșani, nr.2, duminică, 2 ianuarie 1888, p.1.

Conferința urma să se încheie prin recitarea „uneia dintre cele mai frumoase bucăți din literatura noastră (sigur, „Lucafeărul”, n.n.) de către distinsul și venerabilul poet N.Pruncu⁹, iar articolul se încheia cu reproducerea integrală a poeziei lui Al. Vlahuță - „Lui Eminescu”.

Adeziunea focșănenilor la acest gest este confirmată de catrenul semnat de Gh. Mane și adresat „Junelui domn Nicolae N. Săveanu, conferențiarul în beneficiul eminentului poet Eminescu”¹⁰.

Semnificația unor asemenea gesturi era subliniată „frumos dar dureros în „Românul” de luna trecută (cum scria „Familia” în numărul său din 6 noiembrie 1887) de dl. De la Vrancea: „Eminescu a scris bucăți care ar fi mișcat pe un popor cu literatură veche, bogată și serioasă; Eminescu ar fi fost mare și căutat și în patria lui Dante, în patria lui Molière, în patria lui Shakespeare, Eminescu moare în sărăcie... Poeziile lui Eminescu, marea glorie a literaturii românești, sunt date la o parte, iar autorul lor redus la atâta sărăcie și nefericire din cauza indiferentismului celor culți, încât amintirea mizeriei lui va străbate ca o neștersă rușine a epocii noastre.”¹¹.

La 15 iunie 1889, Eminescu trecea în neființă; pe 17 iunie, pe ultimul său drum, era însoțit, alături de Titu Maiorescu, Th. Rosetti, M. Kogălniceanu ș.a., și de mulți tineri studenți, printre care și focșăneanul N.N. Săveanu, proaspăt absolvent al Facultății de Litere.

Un an mai târziu, la 15 iunie 1890, în fața mormântului poetului, N.N.Săveanu era singurul vorbitor. „Cuvântarea d-lui Săveanu, bine simțită și gândită, a produs o foarte puternică impresie asupra auditorului de față”¹².

Cum această cuvântare poate fi integrată, fără îndoială, istoriei culturale locale, cât și exegezei eminesciene, o reproducem integral. Ziarul focșănean o publica cu titlul „Aniversarea moartei lui Eminescu”: „Zilele trecute s-au împlinit anul de la stingerea marelui nostru poet, studenții universitari au făcut o procesiune la monument, depunând o coroană.

Acolo N.N.Săveanu, fiul Putnei, absolvent al Facultății de litere, ținu următoarea cuvântare: „Pe cerul sărac de stele al literaturii românești, acum, vre-o treizeci de ani, apăru un lucafeăr, „frumos cum numa-n vis se arată”, un înger trimițându-și razele pe „pământul acesta rătăcitor”.

Ani d-a rândul strălucit-a, pe fiecare zi razele-i erau mai pline de farmec, însă cei ce erau pe pământ, oboșiți de munca de fiecare zi, când veneau seara, se dau odihnei, așa că numai izvoarele și codru aveau parte de strălucirea lui.

În 1883, împrejurările îndreaptă ochii celor tineri spre albastru senin și aceștia descoperă abia atunci comoara ce sta de nimeni zărită de vreme îndelungată¹³.

⁹ Focșănean, poet minor, cultivat în paginile „Convorbirilor literare”.

¹⁰ Să-ți fie căminul rai de fericire
Zilele într-însul mândre sărbători,
Să poți face bine fără săvârșire
Celor ce-s în lipsă și-ajutor ti'implor.

„Cavalul”, Focșani, anul I, nr.34, 23 ianuarie 1888, p.3.

¹¹ P.Vintilă - Eminescu - roman cronologic, Editura Cartea Românească, 1972, p.722.

¹² „Cavalul”, Focșani, nr.47, 24 iunie 1890, p.2.

¹³ Referire la prima ediție a volumului „Poezii” de Mihai Eminescu.

Uimită de focul ce avea în privire-i luceafărul, generația tânără sta privind încremenită la el, și „văzându-l azi, văzându-l mâne”, se pomeni îndrăgostită după el.

În focul acestei dragoste ea îl rugă: „Cobori în jos luceafăr blând - și viața-mi luminează”.

Așteptarea însă îi fu zadarnică, rugămintea-i nu fu ascultată, dragostea tinerei generații era o dragoste fără noroc, de vreme ce sus pe bolta tărnilor nu mai era luceafărul ce lucea, ci icoana lui.

Căci, când noi tinerii întâlneam un poet și pricepusem valoarea, când răscolind dintru început literatura noastră, pe altul asemenea lui nu găsisem, era prea târziu.

Era prea târziu de vreme ce poetul spusese:

„Unde-s șirurile clare din viața-mi să le spun?”

Ah, organele-s sfărâmate și maestrul nebun”

Ca compensare am sorbit atunci ce scrisese dânsul, făcurăm și pe cei mai în vârstă ca noi să dorească a ști cine e cel pentru care avem atâta admirație, și cel răzvrătit găsi în el un tovarăș, cel sceptic întâlni adevărul, bătrânul își aminti tot ce a simțit mai de mult, iar sufletele aprinse ascultară cu nesaț în cuvintele pline de patimă, ce dragostea i le insufflase lui.

Durerea ce se oglindea în obrazul lui frumos întocmit, ne durea și pe noi, lacrimile ce le varsă lângă sicriul dragei lui ne făcea să plângem, și admirația ce arăta pentru trecut, sfatul de a rămâne reci la toate ce se petrec în lumea asta ne dă măsura adâncii lui simțiri și ne făcea să regretăm că am venit noi prea târziu pentru a-i recunoaște valoarea, și că el murise ca scriitor mai înainte de a ne spune tot ce gândea.

Iar când s-a consumat și corpul ce purta cerul nebun acum, când n-a mai rămas decât o masă neânsuflețită din ceea ce era numai viață și gândire înaltă, mai de demult când „cel pe care gândul îl adusese cu mii de veacuri înainte și cuprinsese întreg universul”, era țintuit în patru scânduri, cei ce îl iubeam, fără podoabe, fără sicriu bogat, l-am adus în amurgul serei în acest lăcaș de odihnă.

La această înmormântare n-au fost nici suliți, nici surle, a fost însă o întristare, cum rar se vede, ce aducea lacrimi în ochii celor ce întovărașisem pe poet, deoarece știam cu toții că pentru vecie ne despărțeam în acele momente și de cea din urmă rămășiță a celui ce fusese odinioară așa de strălucitor.

Și acum, după trecerea de un an, când s-a uscat țărâna ce acoperă mormântul săpat în amurgul serii, ca dovadă că e vie amintirea adâncului gânditor, prietenii venim în mare număr să plângem la creștetul celui ce a tumat „în forme noue limba veche și înțeleaptă”.

Iar când depunem această coroană, eu, cel care mă aflu aproape de tine, corp neânsuflețit ce ai menirea să ne vorbești de genialul poet, viu să exprim durerea ce toți am simțit-o când tu, cel ce nu mai trăiești, te-ai dus dintre noi.

Dacă ne pare rău de o floare ce o rupe vântul sau o arde soarele, dacă ne pune pe gânduri prăbușirea la pământ a unui brad tânăr și verde, apoi ce mult a trebuit să suferim când te-am privit dispărând pentru tot-d'a-una pe tine cel care ne servești drept ideal.

De aceea, iartă-ne dacă venim să-ți tulburăm odihna, iartă-ne dacă, în mijlocul durerii, știind că e mai bine a fi decât a nu fi, te întrebăm:

„De ce ai murit geniu cu fața ta pală?”

Însă

„Suflarea ta caldă nu poate să vie,
Iar graiul tău dulce pe veci este mut,
Ce eri a fost geniu, astăzi e lut”.

Deci, nu ne rămâne, drept mângâiere, decât în semn de neclintită admirație, după dorința ta, să îți frângem din teiul cest sfânt o creangă, să o îngropăm cu grijă și s-o vropim cu lacrimile noastre.

„Simți-o-vei odată umbrind mormântul tău
Mereu noi vom plânge,
Tu vei dormi mereu.”¹⁴

Cuvântarea focșăneanului N.N.Săveanu depășește, ca interes, ocazionalul, cuprinde afirmații pertinente și durabile referitoare la felul cum l-au înțeles și simțit contemporanii pe Eminescu; este, poate, una dintre cele mai frumoase cuvântări ținută la căpătâiul poetului și, sigur, o relatare plină de adevăr și simțire a primei aniversări a morții acestuia.

Comentariile s-ar putea adânci, dar lăsăm cititorului bucuria de a le face, după vrerea și simțirea sa.

Cum orice amănunt legat de Eminescu capătă alte dimensiuni, redăm și consemnarea din finalul articolului: „N-a vorbit nimeni după Dsa și la orele 6 1/2 studenții și-au luat drumul înapoi în oraș...”

Pe mormânt, afară de cununa studenților a mai depus Dra. Andrei și o frumoasă liră din flori de tei a depus Dl. dr. Neagoe, la căpătâiul poetului¹⁵. Cu certitudine, și noi, cei de peste veacul scurs de la moartea poetului, în fața mormântului lui Eminescu, simțim durerea noastră aidoma durerii lor și putem repeta, fără reținere cuvintele din finalul articolului: „Astfel a fost aniversată această zi atât de tristă și atât de scumpă tuturor acelora ce-l au în gând și inimă pe Eminescu”.

¹⁴ „Cavalul”, Focșani, nr.47, 24 iunie 1890, p.2.

¹⁵ *Ibidem*